

ko je padel v letu 1751. pri Zagrebu kos 71 funtov težkega železa na zemljo. Veliki komadi čistega železa nahajajo se tudi tu pa tam nad zemljo. Tako so najdlji ljudje v Severii 1400 funtov težko železno gromado; na Meksikanskem v Ameriki grudo 20 centov težko; v Brazilii kepo 300 centov, in v Luzijani 3000 centov težko gromado.

Najti je tudi železo v vodi, posebno v podzemeljskih rudnih vodah. V njih ga je primerno le malo, pa kaj tanko razkrojenega in ogljikislini primešanega. Take vode imenujemo žlezovite zdravilne vode; v nekterih boleznih so čudovite moči.

Domovina železa je vesoljni svet. Posebno veliko ga je v Avstrii in v Švedii. Kar avstrijansko carevino zadeva, je železa največ na Štajerskem, potem na Češkem, Koroškem, Ogerskem, Moravskem in v Šlezii, na gornjem in doljnem Avstrijanskem, na Kranjskem, Tiroljskem, v Galicii in v vojniški granici. Koroško in štajarsko železo slovi pa od starodavnih časov najbolje med vsem; tedaj so ga vozili ter ga vozijo še dan današnji veliko v tujino, posebno na Angleško.

Pridobiva se pa sila veliko železa. V Evropi pridelujejo na leto blizu 30 milijonov centov sirovega železa, čigar vrednost (cent po 2 tolarja in pol prerajtan) že v tej prvi podobi 85 milijonov tolarjev znaša, mimo tega, da v Ameriki vse zlato pa srebro, katero pridelajo na leto le redkokrat 80 milijonov tolarjev doseže, čeravno je funt zlata 150krat dražji, kakor cent sirovega železa. Povikšuje se pa cena železa, kakor bolj se kovina obdeluje ter za mnogo potrebno orodjo dogotovlja.

Ni je pa kovine na zemlji, da bi toliko koristila kot železo. Da se ga dan današnji veliko več potrebuje od nekdanj, to je lahko zapopasti iz večjega občnega blagostanja in obširneje trgovine, in ker kmetijstvo in obrtnost napredujejo čedalje bolj.

Posebno se porabi pa zdaj več železa, ker napravljajo čedalje več izdelkov iz njega, za katere so nekdanj jemali les in kamenje. Omenjamo tukaj le železnih ognjišč, peči, dimnikov, katerih nahajamo sedaj skorej v vsaki hiši; tudi delajo iz železa police in vsakoverstno podnošje, kakor posteljnake, okinjake, obóknice, rešetke itd. in v pohištvi, katere hočemo nevarnosti ognja varovati, celó stopnice in podstrešje iz železa. Tudi kuhinjsko posodo in pohišje sploh, in to prav lično in terpežno napravljajo iz litega železa.

Že od davnej izdelujejo, največe mostove, velike ladije, pa v najnovejši dobi posebno velikanske paraplove iz železa. Povsod rabijo cev iz litega železa za vodovode, sisalke in slične priprave, ker terpijo dalj časa; še več potrebujejo pak železnih ceví, kar so vpeljali svečavo z gazom in kurjavo s parom. Celó konoplje namestuje sedaj železo. Namesto debelih pa okornih konopljenih vervi napravljajo sedaj železne vo-

žeta, ktere so bolj tanko pa trdnjeje in ceneje od unih, ter se dajo la-
gleje popraviti, ako so bile poškodovane.

Največ železa potrebuje pa dan današnji izdelovanje stróg ali
mašin in železnic. Skorej vse terpežne stroge delajo zdaj iz
jekla in železa, ter napravljajo vsako leto sto in sto parostrojov, valja-
préš, pihál in vreten. Močna mlinška in druga kolesa, mala in velika,
lijejo sploh iz železa. Tudi skorej vse stroge za tkanje in predenje,
kakor so statve, preslice, kolovrati itd. napravljajo iz železa, ali dajo
jim saj železno podnožje, ker take mašine potrebujejo manj prostora od
lesenih, pa terpijo dalj časa od unih.

Koliko železa je za železnice treba, se lahko prevdari iz tega,
da ena nemška milja (to je: dve uri hodá) dolge dvojnate železne
ceste potrebuje blizo 12.000 centov kovaškega in 6000 centov litega že-
leza. Koliko železa gré pa še v orjaške hlapone, vodnjake, vozove itd.!
Kdor pogleda na zemljevid in vidi velikansko železno mrežo prepreženo
čez Evropo in velik del Amerike, bo lahko presodil, da sila veliko že-
leza ima to obširno omrežje v sebi in na sebi.

Tudi neusmiljena vojska oružuje in bojuje se s terdim železom,
ter potrebuje veliko te kovine za razno vojno tvorivo.

Nasproti je pa tudi v ozdravljenje mnogih bolezin vstvarila
blagodarna narava imenitno železo. Iz tamnega naročja zemlje kipé
namreč po mnogih krajinah obilni zdravilni studenci, ki nosijo železne
drobce seboj; iz teh blagovitih vrelcev pijejo mnogi bolniki: blede de-
vice in oslavljeni mladenči; pa lej! v bleda lica devojk vliva se lepa
rudečina, in v medle ude mladenča povračuje se nova jeklena jakost, že-
lezo je tedaj kruh med kovinami

Otročji verti.

Postava ministrova od 22. jun. t. l. (kakor je „Tov.“ že v 17. l.
prinesel) se pri nas še ne izveršuje, in se tudi ne sliši, da bi se kje
že snoval kak otročji vert. Ta stvar pa je vendar toliko važna, da je
treba o njej resno premišljevatí. Otročji verti se sedaj že po vseh kul-
turnih državah razširjajo, kajti spoznava se, da se mora mladina že v
naj nežneši starosti rahlo napeljevati do tega, kar se pozneje od nje
tirja. Otročji verti pa imajo tudi to nalogo, da se v njih skerbi za
razvijanje telesnih otroških močí, t. j., da se otroci pri primernih opravi-
lih tudi vadijo telesne ude, posebno roke in čute, da se jim ohranjuje
veselost in čverst duh, kar razvijanju otroškega telesa zeló koristi.
Otročji verti so se ravno tako začeli, kakor sploh ljudske in druge šole.
Otrokom je treba skerbne popolne izreje t. j. izreje z naukom združene.